

TÂM LÝ HỌC VÀ NHÀ TÂM LÝ HỌC VỚI CHÍNH SÁCH CÔNG

NGUYỄN THỊ HÀ *

Chính sách công cần sử dụng kết hợp các khoa học kinh tế, luật, khoa học xã hội và tâm lý học nhằm đạt mục tiêu khuyến khích, thúc đẩy sự phát triển của kinh tế - xã hội và đời sống của người dân. Tuy nhiên, sự đóng góp của khoa học tâm lý và các nhà tâm lý tại Việt Nam còn rất mờ nhạt đối với chính sách công. Bài viết nhằm thảo luận về tầm quan trọng của các nhà tâm lý học và khoa học tâm lý đối với quản lý, lãnh đạo khu vực công, với chính sách công; bàn luận về một số quốc gia đã sử dụng khoa học tâm lý vào chính sách công như một nhóm kiến thức quan trọng và thực tế ứng dụng khoa học tâm lý ở Việt Nam vào chính sách công hiện nay.

Từ khóa: Chính sách; chính sách công; tâm lý học; nhà tâm lý học; tâm lý học ứng dụng.

Public policy should use a combination of economic science, law, social science and psychology to achieve the goal of promoting socio-economic development and the people's lives. However, the contribution of psychological science and psychologists is obscure to public policy in Viet Nam. The article aims to discuss the importance of psychologists and psychological science to public sector management and leadership, and public policy; then provides some countries' experiences in using psychological science in public policy as important expertise, and the practical application of psychological science in Vietnam's public policy.

Keywords: Policy; public policy; psychology; psychologists; applied psychology.

NGÀY NHẬN: 02/12/2023

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 16/01/2024

NGÀY DUYỆT: 16/02/2024

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.337.2024.763>

1. Đặt vấn đề

Chính sách công là một công cụ quan trọng trong quản lý nhà nước, liên quan đến nhiều lĩnh vực của nền kinh tế - xã hội hiện nay. Để có những chính sách công tốt, các nhà hoạch định cần tới sự tham gia tích cực của các nhà khoa học thuộc một số ngành, như: chính trị học, kinh tế học, luật học và xã hội học. Tâm lý học cũng thuộc nhóm ngành xã hội nhưng không được các nhà quản lý, hoạch định chính sách quan tâm

nhiều, mặc dù, các nhà tâm lý học đang thực hiện những công việc có giá trị với vai trò tư vấn cho giáo dục và y tế. Thực tiễn cho thấy, trong đợt dịch Covid-19, các thảm họa tự nhiên và nhân đạo, các nhà tâm lý học đã có những đóng góp rất lớn vào việc thực hiện các chính sách an sinh xã hội của chính phủ các nước.

* TS, Học viện Hành chính Quốc gia

Ở Việt Nam, vấn đề đưa tâm lý học và sự tham gia của các nhà tâm lý học vào hoạch định chính sách còn rất mới và chưa nhận được sự quan tâm của các nhà lãnh đạo, quản lý, của đội ngũ cán bộ, công chức có nhiệm vụ hoạch định, thực thi và đánh giá chính sách công. Do đó, để khẳng định được vai trò của mình trong chính sách công, các nhà tâm lý học cần phải có những nghiên cứu và cho thấy những đóng góp đó rất cấp thiết đối với chính sách công và các chiến lược phát triển đất nước.

2. Tâm lý học và nhà tâm lý học trong lãnh đạo, quản lý khu vực công ở Việt Nam

Khoa học tâm lý ngày càng phát triển, được các nước trên thế giới và Việt Nam ứng dụng trong nhiều lĩnh vực của đời sống xã hội, như: giáo dục, nhà trường, thể thao, môi trường, cộng đồng, tòa án, lao động... Các chuyên ngành tâm lý học có thể nghiên cứu và ứng dụng vào hoạt động lãnh đạo, quản lý, như: tâm lý học hành vi, tâm lý học nhận thức, tâm lý học nhân cách, tâm lý học xã hội, tâm lý học công nghiệp - tổ chức, tâm lý học cộng đồng, tâm lý học môi trường. Trong hoạt động lãnh đạo, quản lý, khoa học tâm lý học đã được ứng dụng nhằm nâng cao hiệu quả hoạt động của tổ chức, như: thuyết quản lý con người, thuyết quản lý hành vi..., là những lý thuyết quản lý vận dụng nghiêm túc các kiến thức tâm lý học vào hoạt động quản lý. Tuy nhiên, sự vận dụng tâm lý học vào việc ra quyết định và hoạch định chính sách công còn mờ nhạt, chủ yếu là sự tham gia của các nhà khoa học kinh tế - xã hội.

Tại Việt Nam, ứng dụng tâm lý học vào hoạt động lãnh đạo, quản lý khu vực công được đánh dấu bằng việc đưa các nội dung về tâm lý học lãnh đạo và tâm lý học tổ chức vào các chương trình bồi dưỡng lãnh đạo, quản lý, chương trình bồi dưỡng quản lý nhà nước. Tuy nhiên, trong quá trình đổi mới chương trình bồi dưỡng cán bộ, công chức các nội dung về tâm lý lãnh đạo, quản lý dân

bị thay thế bằng những nội dung hành chính hóa tâm lý học, như: năng lực công tác, khung năng lực của nhân sự, công chức, động cơ làm việc, động lực làm việc, môi trường làm việc... trong khu vực công.

Trong quá trình ra quyết định, ban hành chính sách, điều hành tổ chức và triển khai những quyết định và chính sách ở từng lĩnh vực, lãnh thổ, các nhà lãnh đạo, quản lý cần có những nghiên cứu về tâm lý trong tổ chức và đối tượng chịu sự tác động bởi các chính sách hoặc thụ hưởng các chính sách công. Các chiến lược, quyết sách của các nhà lãnh đạo, quản lý khu vực công cần có những nghiên cứu về tâm lý người dân trong quá trình biến đổi của xã hội, của sự phát triển kinh tế, khoa học - công nghệ... thì chiến lược, quyết sách đó mới có tính đón đầu và phù hợp với nguyện vọng của người dân, từ đó đạt được mục tiêu phát triển kinh tế - xã hội bền vững.

Trong khu vực công, người lãnh đạo, quản lý đưa ra những định hướng, chiến lược phát triển khu vực công, xây dựng cơ cấu tổ chức bộ máy hiệu quả, dẫn dắt, hướng dẫn mục tiêu, động viên khích lệ cấp dưới... Khi Chính phủ cần tư vấn về những tác động của chính sách công thì những ý kiến của các nhà kinh tế sẽ ảnh hưởng lớn hơn, bởi các nhà kinh tế có mối liên hệ chặt chẽ với những mô hình phát triển và dự báo sự phát triển của kinh tế - xã hội. Trong khi đó, những kiến thức từ tâm lý học có vẻ mờ nhạt hơn, ít cho thấy những gợi ý hoặc tư vấn cho họ về các vấn đề chính sách.

3. Các nội dung nhà tâm lý học có thể tham gia vào hoạch định chính sách công ở Việt Nam

Những chính sách được ban hành cần nghiên cứu để nhận biết được sự tác động của nó tới hành vi của cá nhân. Thông qua những nghiên cứu của các nhà tâm lý có thể biết được những đánh giá về chính sách công khi được triển khai dưới các góc độ sử

dụng những kết quả nghiên cứu tâm lý vào quá trình xây dựng và ban hành chính sách. Trong mỗi giai đoạn của quy trình ban hành chính sách công được xác định bởi những vấn đề công, đó là sự quan tâm, ủng hộ hoặc không hài lòng của đối tượng thụ hưởng và người dân về chính sách đó. Các nhà tâm lý học có những phương pháp và công cụ có thể thu thập và cung cấp thông tin hữu ích cho việc hoạch định chính sách công. Qua đó cho thấy, nhà tâm lý có thể tham gia vào các giai đoạn của chính sách công, cụ thể như sau:

(1) *Xác định các vấn đề chính sách*: đánh giá mức độ tác động của vấn đề ban hành chính sách đối với người dân. Từ đó lựa chọn những giải pháp hữu ích để đưa chính sách vào cuộc sống. Hoặc ngược lại, các nhà hoạch định cũng cần các nhà tâm lý học phân tích góp ý và nêu các vấn đề khi những chính sách họ đưa ra gặp phải những cản trở. Nhà tâm lý học có thể nghiên cứu về mong muốn của đối tượng chịu tác động bởi chính sách để đưa ra các biện pháp tác động để đưa chính sách đó vào cuộc sống một cách thuận lợi và đem đến hiệu quả cao.

(2) *Đối với quá trình hoạch định*: sự tham gia của người dân, của cộng đồng không chỉ vì lợi ích của riêng họ mà còn là mục tiêu hướng đến quan hệ giữa Nhà nước và người dân, doanh nghiệp. Các chính sách công được ban hành dựa trên cơ sở những nhu cầu cấp bách của người dân đối với các vấn đề xã hội, cách giải quyết vấn đề chính sách của Nhà nước, vì lợi ích của công chúng.

Mặc dù mục tiêu của các chính sách là vì hạnh phúc của Nhân dân, vì sự phát triển của đất nước, song có những chính sách chưa tạo động lực phát triển, chưa khơi dậy được khả năng tiềm tàng của các tầng lớp nhân dân. Nguyên nhân chính của tình hình này bắt nguồn từ chỗ, các chính sách chưa đáp ứng đầy đủ các nhu cầu thực sự của người dân, chưa lưu ý một cách thỏa đáng

đến những lợi ích thiết thực của Nhân dân. Các nhà tâm lý học thông qua nghiên cứu về nhu cầu sẽ chỉ ra được thực trạng của nhu cầu, trình độ phát triển của xã hội và sự biến đổi của nhu cầu theo sự phát triển đó, cũng chính là chỉ ra được mục tiêu mà chính sách đó hướng tới. Đồng thời, các chính sách công cần được không ngừng thay đổi và cải tiến, bởi vì nhu cầu của xã hội luôn biến đổi cùng với sự biến đổi của lịch sử.

(3) *Đối với quá trình thực thi chính sách*: quá trình này bao gồm tất cả những hoạt động được thiết kế để triển khai thực hiện chính sách vào thực tiễn. Giai đoạn này có sự vận hành của các chủ thể hành chính công, gồm 2 nhóm: *một là*, những nhà lãnh đạo, quản lý hành chính công và nhóm những cán bộ, công chức; *hai là*, các nhà tâm lý học đã có những nghiên cứu và ứng dụng tâm lý học vào hoạt động quản lý, lãnh đạo trong cơ quan nhà nước.

Những nghiên cứu tâm lý nhóm của các nhà lãnh đạo, quản lý và nhóm cán bộ, công chức thực thi chính sách công sẽ phát huy được tối đa tiềm năng và động lực của họ. Đồng thời, giai đoạn có sự tác động mạnh đối với đối tượng thụ hưởng chính sách nếu có những nghiên cứu khoa học về tâm lý thì đối tượng được thụ hưởng chính sách, tâm lý dư luận xã hội về các chính sách công được thực thi sẽ là cơ sở để người dân tin tưởng vào hệ thống chính trị, sự lãnh đạo của Đảng và Nhà nước. Sự tham gia của các nhà tâm lý học vào giai đoạn này là sự áp dụng lý thuyết tâm lý về thuyết phục để các chính trị gia và những nhà ban hành chính sách có thể dành được niềm tin của những người thụ hưởng các chính sách đó. Do đó, việc áp dụng các học thuyết tâm lý về thuyết phục sẽ trở thành chìa khóa để thực hiện hiệu quả các quy trình.

(4) *Đối với quá trình đánh giá chính sách công*: quá trình này cho phép xem xét, nhận định không chỉ về nội dung chính sách mà

còn về quá trình thực thi chính sách, từ đó có biện pháp điều chỉnh phù hợp với thực tế để đạt được mục tiêu của hoạch định chính sách công. Mục tiêu của quá trình này nhằm đo lường được sự tác động của chính sách công đến đối tượng thụ hưởng chính sách và sự phát triển của kinh tế - xã hội và đo lường mức độ hiệu quả của chính sách công.

Để làm được những điều nêu trên, các nhà tâm lý học là những chuyên gia về sử dụng các phương pháp nghiên cứu và kỹ thuật thống kê, và họ thường xuyên có những đổi mới về phương pháp và tạo ra những kỹ thuật mới. Ví dụ: phương pháp thử nghiệm chính sách và bán thực nghiệm chính sách công. Phương pháp này bảo đảm tính hiệu quả của việc thực hiện chính sách công trước khi triển khai trên diện rộng. Hoặc đối với việc đánh giá tổng thể quá trình thực thi chính sách, được thể hiện ở kết quả thực hiện chính sách thì các nhà tâm lý học sử dụng các phương pháp nghiên cứu để làm sáng tỏ các giá trị và các tác động của chính sách công đến đối tượng thụ hưởng.

Những tác động của hoạch định chính sách công đến xã hội đem lại những kết quả có cả tích cực và có thể cả tiêu cực trong ý thức và cuộc sống của người dân. Để thấy được những thay đổi này, các công trình nghiên cứu về tâm lý người dân trước những tác động của sự phát triển kinh tế - xã hội và các chính sách công đã được các nhà tâm lý học nghiên cứu và làm rõ trong các công trình nghiên cứu về: tâm lý dân tộc Việt Nam, tâm lý người dân trong quá trình đổi mới, tâm lý người Việt Nam sau đổi mới... Những yếu tố tâm lý tưởng là nhỏ bé nhưng lại có sức mạnh tiềm tàng tác động mạnh mẽ tới hiệu quả các chính sách công.

4. Thách thức đối với các nhà tâm lý học Việt Nam trong việc tham gia vào chính sách công

Các nhà tâm lý học có thể tham gia vào thực hiện các chức năng tạo điều kiện thúc

đẩy chuyển đổi kinh tế - xã hội, phục vụ Nhân dân, đem đến hạnh phúc cho người dân. Tuy nhiên, sự tham gia của các nhà tâm lý vào quá trình này còn rất mờ nhạt, thậm chí không xuất hiện trong quá trình hoạch định chính sách công. Điều này khiến các nhà tâm lý đứng trước những thách thức sau:

Một là, các nhà tâm lý học chưa tham gia trực tiếp vào quản lý nhà nước như các nhà chính trị mà mới chỉ ở góc độ các nhà nghiên cứu. Khi một người trực tiếp tham gia vào quản lý nhà nước với tư cách là một nhà lãnh đạo hoặc một nhà hoạch định chính sách sẽ làm tăng khả năng chuyên môn về tâm lý sẽ được các nhà hoạch định, lãnh đạo khác khai thác. Vì vậy, việc nâng “tâm” của các nhà tâm lý học thông qua những đóng góp của mình vào quản lý nhà nước và dẫn hướng tới các giá trị trong hoạch định chính sách công. Điều này sẽ xóa bỏ khoảng cách giữa các nhà tâm lý học với các nhà lãnh đạo và hoạch định chính sách công, nâng cao sự công nhận về vai trò của tâm lý học trong chính sách công.

Hai là, các nhà tâm lý học chưa có những đóng góp đủ để được các nhà lãnh đạo và nhà hoạch định chính sách thấy họ là những chuyên gia về các lĩnh vực của họ. Ví dụ: trong công cuộc cải cách hành chính nhà nước, nội dung nâng cao năng lực của đội ngũ cán bộ, công chức, viên chức là nội dung trọng tâm trong chương trình tổng thể cải cách hành chính trong các giai đoạn...

Chúng ta vẫn chưa thấy sự tham gia của các nhà tâm lý học để có được những kết quả nghiên cứu làm cơ sở cho các nhà hoạch định chính sách và các nhà lãnh đạo ban hành quyết định và các chính sách công giải quyết tốt được các vấn đề. Chính bởi điều này mà các nhà hoạch định chính sách chưa tìm đến các nhà tâm lý học để lấy ý kiến tư vấn về kiến thức chuyên môn nhằm tạo thuận lợi cho quá trình xây dựng, ban hành và thực thi chính sách công.

5. Một số đề xuất

Thứ nhất, đối với các nhà lãnh đạo và các nhà hoạch định chính sách công.

(1) Thành lập nhóm những chuyên gia về tâm lý, kinh tế - xã hội áp dụng khoa học tâm lý, khoa học hành vi vào để nghiên cứu về chính sách công, từ đó có những tư vấn cho các Chính phủ, cho các nhà lãnh đạo, quản lý khu vực công hoạch định chính sách và quản lý nhà nước.

(2) Đào tạo, bồi dưỡng về tâm lý học cho các nhà hoạch định chính sách với các nội dung về tâm lý học hành vi, tâm lý học phát triển và tâm lý học xã hội để thấy được những tác động bởi yếu tố tâm lý, nhằm phát huy tiềm năng của khoa học tâm lý đối với hoạch định chính sách công.

(3) Cần sử dụng hiệu quả các phương pháp thực nghiệm đối chứng ngẫu nhiên trong hoạch định chính sách, thiết kế các chương trình nhằm bảo đảm tính hiệu quả của chính sách công, là động lực thúc đẩy xã hội phát triển.

Thứ hai, đối với các nhà tâm lý học Việt Nam.

(1) Mở rộng phạm vi nghiên cứu: tâm lý học không chỉ tập trung vào tâm lý học học đường, giáo dục, nhân cách hoặc phát triển tâm lý học lâm sàng. Mà cần phải hướng tới các lĩnh vực gắn liền với các hoạt động quản lý nhà nước và chính sách công, từ đó các nhà hoạch định chính sách mới thấy được vai trò, tầm quan trọng của ngành tâm lý và có mong muốn từ sự tư vấn của các nhà tâm lý học.

(2) Tham gia vào các hoạt động quản lý nhà nước: sự tham gia của các nhà tâm lý học vào các cơ quan hoạch định chính sách và quản lý nhà nước khiến họ có cơ hội ứng dụng những kiến thức của khoa học tâm lý vào lĩnh vực chuyên môn. Nhờ những thành tựu do ứng dụng nghiên cứu tâm lý học này sẽ tác động đến các nhà hoạch định chính sách công thấy cần được tư vấn về những

vấn đề tâm lý trong lĩnh vực mà họ đang nghiên cứu.

(3) Nâng cao năng lực của các nhà tâm lý học đối với chính sách công và quản lý nhà nước: am hiểu chính sách công và các lĩnh vực quản lý nhà nước là cơ sở để các nhà tâm lý học có những nghiên cứu sâu sắc và đóng góp những kiến nghị quan trọng đối với hoạch định chính sách và ra quyết định của các nhà lãnh đạo, quản lý. Các nội dung trong quản lý nhà nước về các lĩnh vực đều có thể trở thành những đề tài nghiên cứu của các nhà tâm lý học.

6. Kết luận

Các nhà tâm lý học có những đóng góp tiềm năng trên nhiều lĩnh vực và quá trình chính sách công và quản lý nhà nước. Ở Việt Nam, đây là vấn đề còn rất mới và ít được các nhà quản lý, nhà hoạch định chính sách và các nhà nghiên cứu đề cập đến. Nhưng đây là một xu hướng tất yếu để bảo đảm những chính sách công đưa ra phục vụ cho Nhân dân, cho sự phát triển đất nước và xây dựng một nhà nước dân chủ thông qua sự tôn trọng đối với cộng đồng và các đối tượng chịu sự tác động bởi các chính sách. Do đó, cần có những giải pháp nhất định để áp dụng kiến thức tâm lý học vào quá trình chính sách công nhằm nâng cao hiệu quả và tác động có giá trị của các chính sách đó vào quá trình phát triển đất nước □

Tài liệu tham khảo:

1. Hội đồng Lý luận Trung ương. *Những vấn đề lý luận và thực tiễn mới đặt ra trong tình hình hiện nay*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2011.
2. *Đánh giá chính sách công ở Việt Nam: vấn đề và giải pháp*. <https://tapchicongsan.org.vn>, truy cập ngày 19/10/2022.
3. Nguyễn Thị Lệ Thủy. *Giáo trình chính sách công (Chính sách kinh tế - xã hội)*. H. NXB Đại học Kinh tế quốc dân, 2019.
4. OECD (2017)- *Behavioural Insights and Public Policy*. <https://read.oecd-ilibrary.org>, truy cập ngày 20/10/2022.